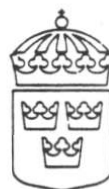

Motion till riksdagen

1990/91:Ub5

av Carl Bildt m.fl. (m)

med anledning av prop. 1990/91:18 Ansvaret för skolan

Mot.
1990/91
Ub5

Innehåll

1. Sammanfattning	1
2. Moderata utgångspunkter	2
3. Propositionen	2
4. Våra förslag	3
4.1 Målen för skolan	3
4.2 Betyg	5
4.3 Val av skola	5
4.4 Bidrag till fristående skolor	6
4.5 Ett friare ämnesval	6
4.6 Särskilda stimulansbidrag	7
4.7 Minskad regelstyrning och byråkrati	7
4.8 Utvärdering av skolan	7
4.9 Ett enhetligt huvudmannaskap för gymnasieskolan	8
4.10 Kommunernas ansvar för vuxenutbildningen	8
4.11 Lärautbildning	9
4.12 Fortbildning	10
4.13 Tjänstebegrepp och besvärsmöjligheter	11
4.14 Lektorstjänster	11
4.15 Rektorer	11
4.16 Skolans karriärsystem	12
4.17 En statlig utbildningsadministration	12
5. Hemställan	13

1. Sammanfattning

Moderata samlingspartiet anser att skolans viktigaste uppgift skall vara att ge alla elever goda kunskaper. Ingenting är viktigare. Enligt vår mening skall just detta vara ledstjänan för allt arbete i skolan och för alla dem som på något sätt medverkar till att styra det som där sker.

I motionen upprepar vi vårt krav att de offentliga bidragen till skolan skall följa eleven. När elevernas och föräldrarnas val blir styrande skapas incitament till förändring och förbättring.

Fristående skolor skall erkännas som fullvärdiga alternativ till skolor som bedrivs i det allmännas regi. Alla – inte bara de som har råd eller är beredda att göra stora ekonomiska uppoffringar – skall ha möjlighet att välja en fristående skola. Genom de fristående skolorna tillförs vårt skolsystem nya impulser.

Skolan skall enligt vår mening utvärderas av en från statsmakterna oberoende organisation i stället för – som regeringen föreslår – av det nybildade skolverket.

Vi återkommer med vårt förslag om att parallellt med nuvarande utbildning för grundskollärare inrätta en ny – på ämnesstudier grundad – lärutbildning.

Vi avvisar regeringens förslag att i obegränsad omfattning ålägga kommunerna att svara för utbildning för vuxna. Det är enligt vår uppfattning rimligt att kommunerna medverkar till att vuxenutbildning kommer till stånd. En betydande del av denna verksamhet kan emellertid genomföras i enskild regi.

Vi tillstyrker förslaget att skolöverstyrelsen m.fl. statliga myndigheter inom skolområdet skall avvecklas. Vi föreslår dessutom att universitets- och högskoleämbetet samtidigt läggs ned. I stället bör ett mindre men sammanhållet centralt ämbetsverk för all utbildning inrättas.

2. Moderata utgångspunkter

Skolan skall ge alla elever en likvärdig utbildning. Detta innebär enligt vår uppfattning att varje elev skall få en undervisning och stimulans som så fullständigt som möjligt utvecklar en växande människas förutsättningar och resurser.

Skolans styrsystem skall utformas så att det i samverkan med elever och föräldrar bidrar till att målen nås. En likvärdig skola skall inte ha en likformig organisation. Den skall i stället anpassas till att ge undervisning och ett adekvat stöd med hänsyn till den enskilda elevens önskemål och behov.

I en målstyrd skola måste således tidsanvändning och grupsammansättning varieras om målen skall nås. Den till varje pris sammanhållna klassen innebär att man låser sig till en princip som leder till att utvecklingen hämmas för vissa elever.

Moderata samlingspartiet vill förverkliga en skola där tillvaratagande av kunskaper och individuella förutsättningar och rika möjligheter att välja skola och innehåll är bärande principer. Endast en sådan skola kan vara en god grund för den enskildes och samhällets utveckling. En sådan skola lär eleverna att kunskap är en källa till glädje och ett rikt liv.

3. Propositionen

Propositionen innebär att socialdemokraterna i flera avseenden anslutit sig till en politik som moderata samlingspartiet sedan många år konsekvent hävdar. Dock kvarstår avgörande skillnader, inte minst rörande skolans kunskapsförmedling och synen på den enskildes rätt att påverka sin egen utbildning.

Regeringen lägger i propositionen förslag om ett decentraliserat ansvar och ett nytt bidragssystem för skolan. Detta skall enligt regeringen genomföras utan att några förutsättningar i övrigt har preciserats. Regeringen planerar att ånyo forcera fram en förändring på skolans område. Förfaringsättet ger ett falskt intryck av handlingskraft. Vi anser att mål och medel skall vara klara innan besluten tas.

I regeringens förslag återkommer begreppet likvärdighet i en rad skilda betydelser utan precisering. Likvärdighet kan avse kvantitet, men också kvalitet. Begreppet kan relateras till mål i absoluta termer eller i utbildningssammanhang till processer eller elevers utveckling.

När socialdemokraterna talar om likvärdighet och därmed avser "lika tillgång till" är detta ett mål som även vi ställer oss bakom, men för oss finns ytterligare dimensioner utan vilka skolan skulle svika sin uppgift. Likvärdigheten skall, enligt vår mening, avse allas rätt att utvecklas maximalt efter sina förutsättningar.

Regeringen föreslår att de grundläggande målen för skolan skall anges i skollagen. Mål och riktlinjer skall anges i läroplaner som riktar sig till lärare och skolledare. Målen skall vara klara och tydliga. Men längre sträcker sig inte regeringens ambition för dagen. Vad som enligt regeringen skall läras i skolan är ännu oklart.

Sammanfattningsvis konstaterar vi att regeringen åter lägger fram förslag vars konsekvenser kan vara långtgående utan att den redovisar de förutsättningar som måste föreligga för att förslagets fulla effekter skall kunna bedömas.

4. Våra förslag

För att skolan skall kunna fullgöra sin uppgift att ge eleverna en undervisning i enlighet med varje elevs behov krävs att en rad faktorer bringas att samverka. Det gäller bl.a. skolans mål, möjligheterna för eleverna att välja skola, bidragssystemets utformning och utvärderingen av såväl elevernas prestationer som skolans sätt att fungera.

4.1 Målen för skolan

Erfarenheterna visar att nu gällande läroplan kan tolkas så att skolans huvuduppgift – att ge alla elever goda kunskaper och färdigheter – inte ses som tillräckligt central. Till detta bidrar de många krav som ställs på skolan från olika håll.

Samhällets utveckling och förändring leder givetvis till att skolan måste ta in nya moment i undervisningen. Men skolan måste kunna koncentrera sig på det som är skolans centrala uppgift. Detta innebär i sin tur att moment och aktiviteter som är mindre viktiga skall tas bort. I dag engageras skolan i alltför mycket som bör ske på annan tid.

Regeringen redovisar i propositionen vissa principer för utformning av läro- och kursplaner. Enligt vår mening bör läroplanernas innehåll vara känt inför en så omfattande decentralisering av ansvar som nu föreslås. Skolministerns uttalanden rörande vilka kunskaper och färdigheter skolan skall ge måste ses i relation till hans uttalanden om vad betygen skall visa. Oklarheten på denna punkt inger farhågor.

Moderata samlingspartiet förordar en långt gående målstyrning och de-centralisering. Elevernas möjligheter att välja både skola och innehåll ställer krav på en god precisering av vilka kunskaper och färdigheter som skall vara gemensamma för alla. Utöver grundläggande färdigheter kommer målen i ett sådant system att vara ett uttryck för väsentliga delar av vår kultursyn och vårt kulturarv.

I debatten hävdas felaktigt att precisering av målen leder till att undervisningen kommer att begränsas till det som är lätt att beskriva och mäta. Så behöver alls inte vara fallet. Mål kan beskriva fakta eller färdigheter som måste finnas som bas för fortsatt inläring. Målen kan också ange att elever skall kunna inhämta, sammanställa, dra slutsatser och redovisa fakta ur skilda källor eller formulera hypoteser och pröva deras riktighet.

Med den precisering av målen som vi förordar är det inte givet att antalet undervisningstimmar för olika verksamheter behöver anges centralt. Det är t.ex. ett väl känt faktum att elever kan behöva använda högst olika tid för att behärska en viss mängd matematik. Den överskjutande tid som kan uppstå för en för ämnet begåvad elev kan användas antingen för fördjupade studier i matematik eller i annat ämne.

Moderata samlingspartiet anser att läroplanerna bör skrivas så att det för undervisningen finns klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum. Målen skall formuleras så att skolans uppgift blir tydlig och möjlig att genomföra.

I specialmotiveringarna till den föreslagna formuleringen av skollagens andra paragraf anges att texten är normerande och skall tjäna som underlag vid tolkning av övriga regler. Den föreslagna paragrafen har följande lydelse:

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det of-fentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, var helst den anordnas i landet.

Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmen, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever med särskilda behov.

Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö.

Enligt vår uppfattning bör formuleringen klarare ange att skolans viktigaste uppgift – överordnad andra uppgifter – är att ge alla elever goda kunskaper och färdigheter.

Detta krav på precisering skall också ses i relation till att den centrala regleringen av lärares allmänna åligganden tas bort. I en kommentar till det av-tal som slöts om lärares arbetstider i 1989 års avtalsrörelse står följande: "Undervisningen, inklusive för- och efterarbete är en huvuduppgift i lära-rens arbete. Därutöver innehåller lärararbetet sådant som har nära anknytning till lärarrollen och skolans verksamhet enligt läroplanerna."

Läroplanerna är, enligt vår mening, utomordentligt viktiga styrmedel.

Moderata samlingspartiet anser att riksdagen bör ha möjlighet att påverka deras utformning. Det är nu närmast aktuellt att ta fram en ny läroplan för grundskolan. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att återkomma med förslag till ny läroplan för grundskolan.

4.2 Betyg

Länge har socialdemokrater haft som huvudtes att allt ont i skolan har sin grund i betygsättningen. Moderata samlingspartiet har allt sedan de relativa betygen infördes krävt ett annat betygssystem. Våra årligen återkommande krav i denna fråga har regelmässigt avvisats.

Betygens betydelse kan inte förbigås när man diskuterar olika sätt att styra och utvärdera verksamheten i skolan. Betyg är, i kombination med angivna mål, väsentliga för både elever och lärare. Betyg ger information och stimulans. De kan bättre än enbart samtal förstås och kvitteras. De ger en form av rättstrygghet.

Regeringens expertgrupp i betygsfrågan har nyligen redovisat att den finner att betyg relaterade till mål är mer ändamålsenliga än de nuvarande. Vi kan emellertid inte dela expertgruppens syn på att betygens betydelse skall tonas ned. Vi kan inte heller acceptera att betyg skall mäta egenskaper som samarbetsförmåga eller kreativitet. Expertgruppens förslag verkar mest syfta till att bakvägen avskaffa traditionell betygsgivning.

Regeringen har aviserat att en parlamentarisk beredning skall tillsättas för frågans fortsatta behandling. Vi vill för del framhålla att betygsfrågan är så väl utredd att riksdagen redan nu kan beluta om principerna för ett nytt betygssystem. Beslutet bör innefatta följande:

Betyg bör första gången ges vid utgången av lågstadiet. Betyg skall ange kunskaper och färdigheter och antalet betygssteg skall vara fler än fem. På grundskolans högstadium skall betyg ges varje termin. Betyg kan användas för urval, men även andra kriterier, såsom intagningsprov och anlagstest, skall kunna förekomma vid antagning till högre studier. Krav på vilka förkunskaper som skall gälla för olika utbildningar skall klart deklarerars. Givna betyg skall kunna kompletteras.

4.3 Val av skola

Möjligheterna att i dag välja skola är i praktiken mycket begränsade. I Sverige finns ett fåtal fristående skolor. Många skulle säkert vilja välja en skola där man satsar på t.ex. naturstudier, kultur, matematik eller språk. Andra kan föredra en kristen skola eller en Waldorf- eller Montessoriskola. Även andra bevekelsegrunder kan finnas. Många skulle tycka det vara praktiskt att kunna välja en skola som ger barn och föräldrar gemensamma resvägar. Möjligheterna att välja bör självfallet också gälla val av skola inom det offentliga skolsystemet.

Regeringens förslag till nytt bidragssystem är ett steg i rätt riktning, men det grundläggande systemfelet består i och med att politiska beslut och inte den enskildes val avgör vilken skola eleverna hänvisas till för sin skolgång.

Moderata samlingspartiet anser att valet av skola bör avgöras av eleverna och deras föräldrar. Det kan ske genom att bidraget följer elevens val av

skola. Ett fritt val av skola skulle i kombination med ett nytt bidragssystem innebära en stimulans för skolverksamheten som sådan. Det skulle också ta bort den känsla av maktlöshet som många föräldrar känner t.ex. när barnen inte trivs i "sin" skola.

Vi anser att en skola skall godkännas för fullgörande av skolplikt så länge skolan uppfyller de krav som ställs i läroplanerna. Föräldrars önskemål – inte politikerns beslut – skall, inom givna ramar, vara styrande för etablering av nya skolor.

I förslaget till ny skollag definieras fristående skolor som något som närmast är ett undantag. Vi anser att den nya skollagen bör ha en formulering som jämställer de fristående skolorna med dem som drivs i offentlig regi. Skollagens tredje paragraf bör i enlighet härmed lyda: "Parallellt med de skolformer som ...."

4.4 Bidrag till fristående skolor

Av propositionen framgår att regeringen avser att återkomma med förslag till höjda statsbidrag för fristående skolor. Regeringens avsikt är att den statliga skoladministrationen skall besluta om godkännande av fristående skola.

En förutsättning för möjligheten att välja skola är att sådana skolor har samma ekonomiska förutsättningar som de skolor som drivs i offentlig regi. Genom valfriheten blir bra skolor efterfrågade, vilket i sin tur skapar ett tryck att förbättra verksamheten på övriga skolor.

De statliga bidragen bör läggas om så att de följer elevernas val av skola. Denna rätt till bidrag skall gälla oavsett om valet är en fristående skola eller ett val av skola inom det offentliga skolsystemet. Den rörliga delen av de kommunala kostnaderna bör också följa elevens val av skola.

Valfriheten ger i kombination med ett nytt bidragssystem också helt andra förutsättningar för dem som vill driva en fristående skola. Att "öppna eget" ter sig för många i dag som en främmande tanke. Många lärare bär emellertid på visioner om hur de skulle vilja driva en skola – visioner de i dagens system inte har någon chans att förverkliga.

4.5 Ett friare ämnesval

Rätten att med egna beslut själv kunna påverka skolsituationen bör också utsträckas till att gälla utbildningens innehåll.

Läroplanen bör utformas så att eleverna – utöver en given baskurs – har stora möjligheter att välja ämnen och innehåll efter eget intresse.

Elevernas förutsättningar att lyckas i sina studier ökar om de kan välja kurser efter eget intresse. Detta är särskilt viktigt på högstadiet. Valmöjligheterna skall inte begränsas till vissa ämnen utan fördjupning skall kunna förekomma även i ämnen i den ordinarie timplanen. Eleverna kan härigenom, och genom att t.ex. välja inslag av självstudier, forma mer individuella studieprogram.

Skolan bör därutöver, tillsammans med eleven och föräldrarna, fortlopande upprätta enkla studieplaner för varje elev.

Ökade valmöjligheter på såväl högstadiet som gymnasiet måste kombineras med rika möjligheter för eleverna att komplettera sin utbildning. Behovet av komplettering och stöd kommer att variera efter varje elevs behov.

4.6 Särskilda stimulansbidrag

Enligt regeringens förslag ses särskilda stimulansbidrag även i framtiden som ett verksam medel för att få igång en utveckling som staten prioriterar. Sådana bidrag kan gälla projekt som Kultur i skolan eller avse bidrag till utveckling av undervisningsmetoder eller innehåll för ett särskilt ämne.

Det är, enligt vår uppfattning, självfallet så att projektpengar av skilda slag leder till att en på så sätt utpekad verksamhet får ökad uppmärksamhet och att annan viktig verksamhet kanske får stå tillbaka. Vidare leder stimulansbidragen till en fördelningsprocess och även utvärdering som kräver opropor­tionerligt stora administrativa resurser.

Det bör stå kommunerna fritt att i sin medelsanvändning avsätta pengar för de utvecklingsprojekt man vill stödja. Staten bör i princip avstå från att styra utbildningen med riktade bidrag.

4.7 Minskad regelstyrning och byråkrati

Av kommentaren till specialmotiveringarna till den föreslagna skollagens andra kapitelns andra paragraf framgår att arbetsenheten kommer att finnas kvar i den centrala regleringen. Sett i skenet av att det för dagen från regeringen endast föreligger svepande uttalanden om en minskad framtida reglering finns, enligt vår mening, skäl att känna en viss oro. Frågor som arbetsenheten rör den inre organisationen och tillhör just sådant som inte behöver vara centralt fastställt.

Propositionens utformning gör att det nu inte finns möjlighet att lägga preciserade motförslag. Det bör emellertid slås fast att syftet med den avsedda målstyrningen endast kan nås om den centrala regleringen av skolan minskas radikalt.

Regeringens förslag innebär att ansvaret för skolan förs över till kommunerna. Den föreslagna decentraliseringen får emellertid inte leda till att en central byråkrati ersätts av en växande lokal administration. Resurserna skall användas för utbildning.

Det är enligt vår mening viktigt att i den centrala uppföljningen noga studera den kommunala förvaltningens sätt att fungera på utbildningsområdet. Det är angeläget att några av de nyckeltal som skall konstrueras för uppföljningen belyser denna del av verksamheten.

4.8 Utvärdering av skolan

Enligt propositionen skall den statliga skoladministrationen avvecklas och en ny organisation skapas för att bedriva utvecklingsarbete och utvärdering. Detta ligger i linje med vad moderata samlingspartiet föreslagit under många år.

Vi har emellertid samtidigt anfört att det inte är lämpligt att den organisation som ger en verksamhet dess förutsättningar också svarar för utvärdering av de resultat som produceras.

Vi har starkt betonat att arbetet bör utföras av en fristående organisation som inte har ansvar för andra delar av verksamheten. Myndighetsutövning och granskning bör vara helt skilda uppgifter.

En fristående organisation för utvärdering av skolan bör därför skapas. Denna utvärdering bör dels gälla skolarbetets innehåll, dels visa om skolans resurser används på ett rationellt sätt. Som förebild för en sådan organisation bör användas den som i dag finns i Storbritannien.

Mot. 1990/91
Ub5

4.9 Ett enhetligt huvudmannaskap för gymnasieskolan

Omläggningen av bidragssystemet i den del som avser gymnasieskolan innebär att primärkommunerna kommer att kunna upphandla gymnasieutbildning på det sätt de finner mest fördelaktigt. Det innebär att mångfalden i utbudet bör kunna öka. Den länge eftersträvade samordningen mellan gymnasieskola, arbetsmarknadsutbildning och Komvux kan gynnas av den föreslagna ordningen.

Emellertid finns skäl att ifrågasätta om landstingen skall vara engagerade i gymnasieutbildningen så som nu sker. Enligt vår uppfattning bör all offentlig gymnasial utbildning överföras till primärkommunerna. En renodling av landstingens uppgifter skall givetvis leda till att landstingens skatteuttag minskas i motsvarande utsträckning.

4.10 Kommunernas ansvar för vuxenutbildningen

Det faktum att kommunen uppbär statliga bidrag för vuxenutbildning innebär givetvis inte att utbildningen nödvändigtvis skall anordnas av det allmänna. I stället bör bidraget ses som en resurs som kommunen kan disponera på ett sådant sätt att de eftersträvade reultaten uppnås.

Andra arrangörer av utbildning skall, enligt vår mening, ha likvärdiga möjligheter att svara för den vuxenutbildning som kan förekomma inom kommunen.

Regeringens förslag utgår, liksom för övriga delar av det nya samlade sektorsbidraget för utbildning, från dagens kostnader. Dock är regeringens avsikt att åstadkomma en omfördelning som gör att kommuner där många har kort utbildning skall erhålla ökade bidrag. Detta sker genom viktningssvariabler som skall fastställas av regeringen.

De praktiska effekterna av förslagen måste emellertid bedömas i relation till hur regeringen vill definiera kommunernas ansvar för att engagera sig i vuxenutbildning.

Enligt propositionen innebär den nya skollagens nionde paragraf ett långtgående åläggande för kommunerna att närmast utan begränsning svara för vuxenutbildning. Kravet ställs i relation till den enskildes önskemål med formuleringen: "Det offentliga skolsystemet skall ge vuxna tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning." Vidare sägs att "utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig varhelst den anordnas inom landet".

Genom att kommunens skyldighet relateras till individuella önskemål finns ingen övre gräns för kommunens åtagande. I praktiken föreslår regeringen här en lagstiftning som kan få samma effekt som socialtjänstlagen, dvs. definitionen av det kommunala ansvaret kan komma att fastställas av domstol.

Den nionde paragrafen måste därför, enligt vår mening, formuleras om,

så att utgångspunkten blir ett offentligt stöd för vuxenutbildning, men att kommunen måste vara fri att själv avgöra vilken omfattning den totala verksamheten bör ha.

De variabler som föreslås för framräkning av statsbidraget kan komma att missgynna vissa kommuner där behoven av vuxenutbildning kommer att vara stora. De föreslagna variablerna kan enligt vår mening inte återspegla det fulla behovet av prioriterad utbildning. Som exempel kan nämnas personer som ej registrerats som arbetssökande trots att de avser att byta arbete.

Det är svårt att klart ange effekterna av en omfördelning av den vikt som ålagts olika variabler enligt regeringens förslag. Riksdagen bör därför av regeringen begära en redovisning och utvärdering av det föreslagna systemet så snart detta varit i kraft ett år. Den vikt som fästs vid olika variabler skall därvid kunna omprövas.

4.11 Lärarutbildning

Den ojämförligt viktigaste förutsättningen för att kunna bedriva en god utbildning är kunniga och engagerade lärare.

Vi hävdar att goda ämneskunskaper i kombination med goda insikter i pedagogik, metodik och utvecklingspsykologi är grunden för en framgångsrik lärargärning. Goda kunskaper i ämnena ger läraren en trygghet som inte kan ersättas av annan kunskap. Läraren måste alltid vara bäst i klassen.

Regeringen anger att lärarutbildningen skall ses som ett medel att garantera skolors likvärdighet. Vidare sägs i propositionen att lärarutbildningen skall vara likvärdig i fråga om kvalitet och innehåll oavsett var den bedrivs.

Däremot har regeringen inget att säga om hur denna likvärdighet skall upprätthållas. I detta fall måste begreppet likvärdighet avse kvalitets- och kunskapskriterier. De är emellertid inte i dag föremål för någon fortlöpande systematisk central utvärdering eller kontroll.

Den nya lärarutbildningen lockar inte tillräckligt många kvalificerade sökande. Detta hänger givetvis samman med läraryrkets status och den tillfredsställelse som arbetet kan ge. De unga människor som nu skall välja yrke har haft mycket goda möjligheter att bilda sig en realistisk uppfattning om lärarbanans för- och nackdelar under sin egen skoltid.

För närvarande utbildas de första kullarna i en ny grundskollärarutbildning. Moderata samlingspartiet har konsekvent hävdat att denna utbildning borde ha fått en annan utformning. De nya lärarna tvingas spänna över alltför många ämnen och årskurser. Genom en långt driven integration av kurserna riskerar ämnena att förlora sin identitet. Vissa kurser är så korta att de inte kan leda till djupa och varaktiga kunskaper.

Av de uppgifter som nu framkommer bekräftas att vår oro är befogad. Den utbildning som nu är under uppbyggnad kommer inte att ge de blivande lärarna de kunskaper de behöver för att klara arbetet i skolan. Detta kommer att besannas när de nya lärarna har undervisat i några år, dvs. under senare delen av 1990-talet. Det är enligt vår mening inte möjligt att vänta så länge med en reformering av utbildningen. Det är inte heller en framkomlig väg att nu helt avveckla grundskollärarutbildningen.

Vi upprepar därför vårt förslag att, vid sidan av denna utbildning en ny –

på ämnesstudier grundad – utbildning skapas för blivande lärare för årskurserna 4–9. Detta leder till att skolan kan tillföras lärare med mer varierad och gedigen utbildningsbakgrund. Det är vår övertygelse att den utbildning som bäst lyckas förse de blivande lärarna med kunskaper också kommer att bli den mest efterfrågade.

Den nuvarande utbildningen av lärare för årskurserna 4–9 bibehålls med den skillnaden att den minskar i omfattning. Samtidigt måste alla krafter sätts in för att ge dem som nu genomgår utbildning till grundskollärare sådana ämneskunskaper att de blir rustade att undervisa i framtidens skola.

Moderata samlingspartiet anser att graderade betyg bör ges i lärarutbildningen. Frågan om examination och prövning av lärares kunskaper och lämplighet behöver ses över. Det är av vikt att bedömning och utvärdering av blivande lärares kunskaper sker i former som garanterar att de nått erforderliga kunskaper och insikter.

4.12 Fortbildning

Vi har ovan redovisat vår syn på skolans huvuduppgift – att ge alla elever goda kunskaper och färdigheter. Det är för oss därmed självklart att lärarna skall ha aktuella kunskaper i de ämnen som de skall undervisa i. Vi anser därför att den ämnesmässiga fortbildningen skall prioriteras.

Del av det som tidigare var lärares ferier kommer enligt nu gällande avtal att ianspråktagas för fortbildning. Enligt avtalet kan även utvärdering och planering ske på sådan tid. Vi finner för vår del att det är olyckligt att verksamheten i avtalet omfattar sådant som kan få fortbildningen att reduceras till blott en del av verksamheten.

Vi upprepar vårt tidigare krav på att alla lärare skall erhålla ett erbjudande om att genomgå en ämnesinriktad fortbildning om 20 poäng minst vart tionde år. Genomgången fortbildning bör också få genomslag vid lönesättningen. Vi anser det självklart att hög kompetens också skall erkännas i en differentierad lönesättning. Mer kunskap och särskilt ansvar skall ge högre lön.

Ansvar för fortbildning åvilar i dag kommuner, länskolnämnder, fortbildningsavdelningar och SÖ. Samtliga står som arrangörer av fortbildning. Fortbildning genomförs i egen regi av dem som i dag har ansvar för någon del, men för viktiga delar anlitas allt från högskolor och universitet till förlag och fristående konsulter.

Enligt regeringens förslag avskaffas fortbildningsnämnderna och uppgifterna övertas av skolverket. Regeringen ser i propositionen fortbildningen som ett instrument för påverkan och förändring av skolan. Det tilltänkta skolverkets uppgifter skall vara utveckling och utvärdering.

Enligt vår uppfattning bör skolverket inte ha som uppgift att organisera fortbildning. Skolverket bör inte heller ha som uppgift att fördela medel för fortbildning av något slag. De statliga bidragen för fortbildning bör gå till kommunerna som också enligt propositionen skall ha ansvar för denna verksamhet.

Moderata samlingspartiet anser att statens insatser för lärares fortbildning huvudsakligen bör avse ämnesutbildning, som i första hand skall anordnas

av högskolan. För samordning av fortbildningsinsatser bör, inom eller i direkt anslutning till högskolan, finnas en enhet med särskild kompetens att handha dessa uppgifter. För detta krävs ingen särskild styrelse.

På fortbildningsnämnden i Uppsala vilar i dag ett ansvar för samordning av viss fortbildning som sker i samverkan med, eller som bekostas av, institutioner i andra länder. Även dessa uppgifter bör i framtiden handhas av en enhet inom det svenska högskolesystemet.

Den utredning som skall lägga fram förslag om en ny organisation för den statliga skoladministrationen bör i sina förslag beakta behovet av samordningsinsatser för fortbildning av lärare.

4.13 Tjänstebegrepp och besvärsmöjligheter

De centralt reglerade tjänsterna för lärare har fungerat som en garanti för att skolan förses med kompetent personal. Med regeringens förslag avskaffas tjänstebegreppet för lärare. Kommunen avgör själv enligt förslaget hur en lärartjänst skall vara utformad. Detta kan synas ändamålsenligt men skapar i realiteten utrymme för att godtyckligt inrätta tjänster för andra än dem som har den bästa kompetensen.

Vi anser att kraven på rättstrygghet och kvalitet i utbildningen kräver att behöriga lärare skall kunna söka lediga tjänster i fri konkurrens. Detta kan ske genom att bestämmelserna i den framtida förordningen om meritvärdering relateras till tjänstebegreppet.

Den i propositionen föreslagna ordningen leder till att det inte längre blir möjligt att anföra besvär över beslut om tillsättning annat än i form av s.k. kommunbesvär. Det innebär att endast den som bor inom kommunen eller den som har fast egendom inom den aktuella kommunen har möjlighet att anföra besvär. Rättstryggheten kräver att möjligheten att anföra besvär över tillsättningsbeslut kvarstår. Vi anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till hur besvär skall kunna anföras över beslut om tillsättning av lärartjänst.

4.14 Lektorstjänster

Av propositionen framgår inte hur regeringen ser på frågan om lektorstjänsters fortsatta förekomst i gymnasieskolan. Dessa tjänster får inte försvinna när det statliga tjänstebegreppet ersätts av kommunalt inrättade tjänster. Lektorerna tillför utbildningen på gymnasienivå en kunskap och ett samband med den högre utbildningen som fungerar som en kvalitetsgaranti för hela skolsystemet.

Moderata samlingspartiet anser att riksdagen klart skall slå fast att lektorstjänster i framtiden skall inrättas i samma omfattning som i dag. För närvarande är 2 100 av tjänsterna på gymnasiet lektorat. Antalet tjänster får, enligt vår mening, inte ändras så att andelen lektorat minskas i förhållande till det totala antalet tjänster.

4.15 Rektorer

Som rektor skall enligt propositionen bara få anställas den som genom utbildning och erfarenhet förvärvat pedagogisk insikt. Vi instämmer i synsättet

att rektor för att fungera väl som skolledare bör ha en stabil pedagogisk grund att stå på. Detta är enligt vår mening så väsentligt att krav på lärarutbildning eller annan likvärdig utbildning normalt bör ställas på den som skall inneha tjänst som rektor.

Mot. 1990/91
Ub5

4.16 Skolans karriärsystem

I dagens skola lockas ofta duktiga lärare så småningom över till tjänster som projektledare och administratörer, eftersom skolan inte på annat sätt förmår att tillgodogöra sig deras speciella kompetens. Sällan diskuteras karriärsystemets effekter på utbildningsområdet. Den lärare som är en skicklig pedagog tas som regel raskt bort från uppgiften att undervisa skolelever och inlemmas i stället i den redan stora skolbyråkratin. Skolan behöver ett system som värdesätter duktiga pedagoger så att de blir kvar i läraryrket.

4.17 En statlig utbildningsadministration

Den omfattande centrala regleringen och planeringen av skolväsendet minskar med regeringens förslag. Systemet med ett sammanhållet sektorsbidrag kan främja en effektivare resursanvändning. Både studerande och skattebetalare blir vinnare om utbildning i framtiden kan bjudas ut på en fungerande "marknad".

På lokal nivå läggs med våra förslag beslutanderätten över skolan hos elever och föräldrar, vilka som konsumenter ges möjlighet att påverka utbildningens organisation och innehåll.

Mångfalden kan öka om kommunerna erbjuder flera anordnare att svara för olika utbildningar. De fristående skolorna kan erbjuda attraktiva och kostnadseffektiva alternativ. Småskalighet kan leda till minskade krav på särskilda stödinsatser. Gymnasieutbildning kan samordnas med, eller upphandlas inom, arbetsmarknadsutbildningen etc. Samverkan över kommungränser kan leda till både besparingar och ökat utbud.

I vissa fall blir det ofrånkomligt att samordningen kommer att kräva särskilda insatser. Av regeringens förslag framgår inte vilken kompetens det tilltänkta skolverket skall ha.

Propositionen är ytterst oklar i frågor som rör regional samordning och vi förutsätter att dessa frågor kommer att belysas av den utredning som skall ge förslag till en ny statlig skoladministration.

Det finns emellertid skäl att i ett skede när den statliga skoladministrationen är föremål för omdaning se behoven av central administration inom utbildningsområdet i ett vidare perspektiv.

Vi har ovan föreslagit att det bör finnas en från skolmyndigheterna helt fristående organisation för utvärdering av skolan. Fortbildningsansvaret åvilar i framtiden kommunerna. Förvaltningsuppgifter som fördelning av statsbidrag minskar i omfattning. Den centrala myndighetens huvuduppgift blir att förse regering och riksdag med underlag för beslut.

Vad gäller den högre utbildningen bör enligt vår uppfattning högskolan få en gentemot staten friare ställning. Fria universitet har en viktig roll för att utöva en gentemot statsmakterna obunden forskning och kritik. Utbildningens och forskningens kvalitet garanteras av att verksamheten ständigt blir

föremål för kritisk prövning. Denna fortgående granskning sker i ett internationellt samspel, vilket ytterligare garanterar att kvalitetskraven ställs högt.

Varje universitet bör ges rätten att besluta om hur givna resurser skall användas. Högskolan skulle, enligt vår mening, själv kunna svara för forskningens och utbildningens inriktning och organisation. De nu centralt beslutade planerings- och resursramarna kan avskaffas. Behovet av central administration skulle minska betydligt.

Den centrala administrationen för all utbildning skulle i ett sådant perspektiv kunna samlas i ett ämbetsverk som får en roll liknande koncernstyrelsens i en decentraliserad företagsorganisation. Huvuduppgiften för ett sådant utbildningsverk skall vara att förse regering och riksdag med underlag för de övergripande besluten.

Vi anser att den nyligen tillsatta utredningen med uppgift att lägga förslag till organisation av den framtida statliga skoladministrationen bör få i uppgift att analysera möjligheterna att samla de centrala myndighetsuppgifterna i ett ämbetsverk.

Det bör ankomma på utskottet att utforma erforderlig lagtext.

5. Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om innebörden av begreppet likvärdig utbildning,
2. att riksdagen beslutar att det av skollagen skall framgå att skolans viktigaste uppgift är att ge alla elever goda kunskaper och färdigheter,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ny läroplan för grundskolan i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om betyg i grundskola och gymnasieskola,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrars och elevers rätt att välja skola,
6. att riksdagen beslutar att skollagen skall utformas så att fristående skolor jämställs med övriga skolor,
7. att riksdagen beslutar att statsbidragen skall följa valet av skola i enlighet med vad som anförts i motionen,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade möjligheter för eleverna att välja innehåll och ämne i skolarbetet,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om individuella studieprogram,
10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheter till komplettering,
11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av de särskilda stimulansbidragen,
12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om möjligheterna att motverka framväxten av lokal byråkrati,
13. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en fristående or-

ganisation för utvärdering av skolan i enlighet med vad anförts i motionen,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om överföring av landstingens gymnasieutbildning till primärkommunerna,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lika möjligheter för olika arrangörer att svara för vuxenutbildning,

16. att riksdagen beslutar att skollagens 9 § utformas så att kommunens ansvar för vuxenutbildning preciseras i enlighet med vad i motionen anförts,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om redovisning, utvärdering och omprövning av variabler för beräkning av statsbidraget inom vuxenutbildningen,

18. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ny lärarutbildning i enlighet med vad i motionen anförts,

19. att riksdagen hos regeringen begär förslag till ett nytt system för examination och prövning av lärares kunskaper i enlighet med vad i motionen anförts,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om graderade betyg i lärarutbildningen,

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortbildningens inriktning,

22. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om omfattningen av lärarnas fortbildning,

23. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolverkets ansvar för fortbildning,

24. att riksdagen hos regeringen begär förslag till hur samordningsinsatserna vad gäller fortbildning skall utföras i enlighet med vad i motionen anförts,

25. att riksdagen hos regeringen begär förslag till besvärsinstitut vad gäller lärartjänster i enlighet med vad i motionen anförts,

26. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av lektorer i gymnasieskolan,

27. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kompetens för tjänst som rektor,

28. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om karriärtjänster för lärare,

29. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avveckling av universitets- och högskoleämbetet och inrättande av ett sammanhållet ämbetsverk för utbildningsfrågor.

Stockholm den 24 oktober 1990

Carl Bildt (m)

Lars Tobisson (m)

Ingegerd Troedsson (m)

Anders Björck (m)

Görel Bohlin (m)

Mot. 1990/91

Ub5

Rolf Clarkson (m)

Rolf Dahlberg (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Gunnar Hökmark (m)

Gullan Lindblad (m)

Bo Lundgren (m)

Arne Andersson (m)
i Ljung

Sonja Rembo (m)

